

**Sylvia Małażewska, Adam Wąs**

Katedra Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstw  
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

## **Kształcenie na życzenie – opinie studentów o systemie przedmiotów do wyboru na Wydziale Nauk Ekonomicznych SGGW**

### **Wstęp**

Proces kształcenia na uczelniach wyższych podlega ciągłej ewolucji. Zachodzące zmiany są wynikiem coraz silniej zaznaczającej się konkurencji oraz pojawianiem się nowych regulacji prawnych. Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 12 lipca 2007 roku plan studiów „powinien umożliwiać studentowi wybór treści kształcenia w wymiarze nie mniejszym niż 30% godzin zajęć”. W związku z powyższym od roku akademickiego 2008/2009 na Wydziale Nauk Ekonomicznych SGGW funkcjonuje system internetowy pozwalający studentom na wybór przedmiotów, o których mowa w rozporządzeniu.

Poza dostosowaniem się do wymogów formalnych ciągle doskonalenie uczelni zobowiązuje również do podnoszenia jakości kształcenia. Jednym ze sposobów jest dostosowanie oferty przedmiotów do zainteresowań studentów. Podstawowym założeniem systemu wyboru przedmiotów jest stworzenie studentom możliwości częściowego kształtowania ścieżki studiów i pogłębiania wiedzy w określonych obszarach zgodnie z zainteresowaniami i planami przyszłej kariery zawodowej. Powstaje zatem pytanie, czy system spełnia oczekiwania i jak jest oceniany przez jego użytkowników.

Zaraz po wprowadzeniu systemu przeprowadzono badania mające na celu określenie sposobu przyjęcia nowego systemu i nowej oferty przedmiotów do wyboru wśród studentów studiów stacjonarnych [Wąs i Kłoczko-Gajewska 2009].

## Metodyka badań

Badania przeprowadzone w lutym 2012 roku stanowią kontynuację badań przeprowadzonych w 2009 roku. Podobnie jak poprzednio zastosowano metodę sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety. Studenci odpowiadali na pytania ankiety w trakcie różnych wykładów dobranych tak, aby przebadać jak największą liczbę osób jednocześnie, wykluczając możliwość wypełnienia ankiety wielokrotnie przez tego samego studenta. W tym badaniu uzyskano opinie 728 studentów studiów stacjonarnych (60% populacji) oraz opinie 617 studentów studiów niestacjonarnych (41% populacji). Łącznie w badaniu uczestniczyło 50% wszystkich studentów uprawnionych do wyboru przedmiotów na Wydziale Nauk Ekonomicznych SGGW (55% studentów studiów stacjonarnych w badaniach w 2009 roku).

W porównaniu z badaniem z 2009 roku obecne badania zostały rozszerzone o studentów studiów niestacjonarnych oraz uzupełnione o ocenę realizacji dotychczas wybranych przedmiotów. Wprowadzono też dodatkowe pytania dotyczące zadowolenia z realizacji wybranych w poprzednich semestrach przedmiotów, aktywności zawodowej studentów oraz ogólnego zadowolenia ze studiów na Wydziale Nauk Ekonomicznych. W ankiecie do zbadania opinii studentów wykorzystano pięciostopniową skalę Likerta.

Mimo iż badaniami objęto znaczną część populacji studentów WNE (tab. 1), to ze względu na nielosowy dobór próby w analizie wyników ograniczono się

**Tabela 1**  
Odsetek przebadanych studentów [%]

Rok akademicki	Rodzaj studiów		Kierunek studiów				Ogółem
			ekonomia	FiR*	logistyka	zarządzanie	
2009/2010	Stacjonarne	I stopnia	61,01	48,57	62,75	24,38	57,22
		II stopnia	19,80	97,96	**	34,23	49,68
		Ogółem	47,96	64,29	62,75	27,88	54,95
2011/2012	Stacjonarne	I stopnia	56,13	39,74	72,77	64,25	57,73
		II stopnia	64,55	66,99	**	65,56	65,66
		Ogółem	59,01	48,19	72,77	64,83	60,12
2011/2012	Niestacjonarne	I stopnia	46,38	46,86	34,50	41,55	42,47
		II stopnia	36,50	20,69	**	66,44	39,06
		Ogółem	42,74	36,36	34,50	51,97	41,35

\* Finanse i rachunkowość

\*\* Kierunek zostanie wprowadzony od roku akademickiego 2012/2013

Źródło: Badania własne.

tylko do zastosowania metod statystyki opisowej. Do oceny zależności między odpowiedziami, wobec porządkowego charakteru ocen, a więc braku możliwości zastosowania statystyk parametrycznych, wykorzystano korelację rangową Spearmana.

W badanej próbie odsetek respondentów jest różny w zależności od rodzaju i kierunku studiów. Największe różnice występują między I a II stopniem zarówno na studiach stacjonarnych, jak i niestacjonarnych.

## System wyboru przedmiotów

System wyboru przedmiotów funkcjonuje na Wydziale Nauk Ekonomicznych SGGW od roku akademickiego 2008/2009. Od roku akademickiego 2009/2010 wybory dokonywane są za pośrednictwem strony internetowej. Oferta przedmiotów jest corocznie aktualizowana i przedstawiana w postaci sylabusów przedmiotów zgłoszonych przez wykładowców.

Studenci objęci możliwością wyboru przedmiotów (2. i 3. rok studiów I stopnia oraz 2. rok studiów II stopnia) biorą udział w 2 rundach. W pierwszej rundzie wybierają po 5 przedmiotów na każdy z semestrów, gdzie przynajmniej 3 z nich są kierunkowe, czyli zgodne z kierunkiem studiów i obraną specjalnością na studiach II stopnia.

Na podstawie dokonanych wyborów ustalany jest ranking przedmiotów przeznaczonych do realizacji oraz układany plan zajęć. Głównym kryterium brany pod uwagę przy układaniu planu jest zapisanie możliwie dużej liczby studentów zgodnie z ich wyborami z I rundy.

II runda pozwala na dobranie brakujących przedmiotów przez studentów, którzy ze względu na nieuruchomienie przedmiotu oraz konflikt terminów nie zostali zapisani na komplet 5 przedmiotów lub nie brali udziału w I rundzie. Szczegółowy opis wyboru przedmiotów został opisany w poprzedniej publikacji dotyczącej systemu wyboru przedmiotów [Wąs i Kłoczko-Gajewska 2009]. W tabeli 2 zestawiono liczbę oferowanych przedmiotów na poszczególnych kierunkach w latach 2009/2010–2011/2012 w rozbiciu na studia I i II stopnia.

Liczba przedmiotów w ofercie w poszczególnych latach jest zmienna. Wynika to ze zmian w ofercie dokonywanych przez wykładowców, jak również w prowadzaniu przedmiotów dla nowych kierunków studiów (studia II stopnia na kierunku logistyka) i specjalności. Stopniowo wycofywane są przedmioty, które w dłuższym okresie nie są wybierane przez studentów. Wielkość puli przedmiotów oferowanych do wyboru determinowana jest także w części rosnącą liczbą studentów na WNE w ostatnich latach (tab. 2).

**Tabela 2**

Liczba oferowanych na WNE przedmiotów do wyboru w latach 2009/2010–2011/2012

Rok studiów	Wyszczególnienie	2009/2010		2010/2011		2011/2012	
I stopnia 2. rok	Kierunek/Semestr	3	4	3	4	3	4
	Ekonomia	15	15	14	15	16	14
	FiR*	9	7	9	8	9	8
	Logistyka	15	10	15	11	16	11
	Zarządzanie	13	12	14	14	15	14
	Razem	52	44	52	48	56	47
I stopnia 3. rok	Kierunek/Semestr	5	6	5	6	5	6
	Ekonomia	15	14	15	16	14	15
	FiR	7	10	7	11	9	11
	Logistyka	13	18	16	17	17	17
	Zarządzanie	10	12	12	10	13	10
	Razem	45	54	50	54	53	53
II stopnia 2. rok	Kierunek/Semestr	3	4	3	4	3	4
	Ekonomia	50	47	46	47	51	47
	FiR	40	31	35	35	36	34
	Zarządzanie	41	42	41	47	43	53
	Razem	131	120	122	129	130	134

\* Finanse i rachunkowość

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sylabusów z bazy przedmiotów do wyboru WNE SGGW.

Na studiach stacjonarnych, zarówno I, jak i II stopnia łączna liczba studentów w porównaniu do roku akademickiego 2009/2010 wzrosła o około 17%. Znacznie większy przyrost wystąpił na studiach niestacjonarnych II stopnia, na których liczba studentów prawie się podwoiła.

Przystępując do wyboru przedmiotów w pierwszym etapie, studenci w systemie internetowym zapisują się na przedmioty, na które chcieliby uczęszczać. Po zakończeniu rundy tworzona jest lista rankingowa przedmiotów. Na tej podstawie Komisja Dydaktyczna WNE podejmuje decyzję o tym, jakie przedmioty będą realizowane w poszczególnych semestrach. Decyzja podejmowana jest na podstawie liczby zapisanych studentów. Przedmiot nie będzie realizowany, jeżeli liczba zapisów nie będzie pozwalała na stworzenie odpowiednio licznej grupy.

Od początku funkcjonowania systemu istnieje grupa przedmiotów, które z niewielkimi przesunięciami lokują się na najwyższych pozycjach w rankingu (tab. 4 i 5).

**Tabela 3**

Liczba studentów WNE na poszczególnych kierunkach

Rok studiów	Kierunek/ /Rodzaj studiów	2009/2010		2011/2012	
		stacjonarne	niestacjonarne	stacjonarne	niestacjonarne
I stopnia 2. rok	Ekonomia	107	117	101	125
	FiR*	105	124	121	179
	Logistyka	106	94	111	149
	Zarządzanie	97	117	109	112
	Razem	415	452	442	565
I stopnia 3. rok	Ekonomia	111	81	111	110
	FiR	105	110	108	124
	Logistyka	96	87	102	109
	Zarządzanie	104	69	84	95
	Razem	305	347	405	438
II stopnia 2. rok	Ekonomia	101	57	110	137
	FiR	98	108	103	203
	Zarządzanie	111	81	151	149
	Razem	310	246	364	489

\*Finanse i rachunkowość

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z dziekanatów poszczególnych kierunków.

**Tabela 4**

Najchętniej wybierane przedmioty na studiach stacjonarnych I stopnia

Nazwa przedmiotu	2009/2010		2011/2012	
	Liczba głosów	Miejsce	Liczba głosów	Miejsce
Semestr 3				
ABC tworzenia firmy	266	1	159	1
Semestr 4				
Public relations	65	1	84	5
Finanse międzynarodowe	92	4	117	1
Semestr 5				
Organizacja rachunkowości w przedsiębiorstwie	88	4	110	1
Handel elektroniczny	133	1	wycofany	
Semestr 6				
Strategie inwestowania na rynku papierów wartościowych	120	1	99	1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z systemu wyboru przedmiotów.

**Tabela 5**

Najchętniej wybierane przedmioty na studiach niestacjonarnych I stopnia

Nazwa przedmiotu	2009		2012	
	Liczba głosów	Miejsce	Liczba głosów	Miejsce
Semestr 3				
ABC tworzenia firmy	215	1	150	1
Rachunkowość bankowa	105	3	145	2
Zarządzanie zasobami ludzkimi	125	2	112	5
Semestr 4				
Analiza finansowa przedsiębiorstw	nie było		110	2
Podstawy administracji	114	2	117	1
Budowanie lojalności klientów bankowych	123	1	104	5
Semestr 5				
Stosunki pracy	20	23	215	1
Lobbing	nie było		147	2
Handel elektroniczny	83	1	Wycofany	
Globalizacja rynków finansowych	82	2	78	4
Semestr 6				
Sustainability w biznesie	nie było		163	1
Ekonomia stosowana	123	1	98	2
Wycena przedsiębiorstw i ich majątku	98	2	77	4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z systemu wyboru przedmiotów.

**Tabela 6**

Najchętniej wybierane przedmioty na studiach stacjonarnych II stopnia

Nazwa przedmiotu	2009		2012	
	Liczba głosów	Miejsce	Liczba głosów	Miejsce
Semestr 3				
Praca operatora logistycznego	nie było		58	1
Spedycja towarów	nie było		58	2
Małe i średnie przedsiębiorstwa w UE	65	1	40	8
Metody przewidywania upadłości przedsiębiorstw	60	2	30	15
Semestr 4				
Międzynarodowe centra logistyczne	nie było		59	1
Dokumentacja logistyczna	nie było		58	2
Zarządzanie przez wartość dla właścicieli	74	1	42	7
Nadzór bankowy i stabilność instytucji finansowych	73	2	10	61

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z systemu wyboru przedmiotów.

**Tabela 7**

Najchętniej wybierane przedmioty na studiach niestacjonarnych II stopnia

Nazwa przedmiotu	2009		2012	
	Liczba głosów	Miejsce	Liczba głosów	Miejsce
Semestr 3				
Administracja publiczna	14	34	63	1
Wycena mienia publicznego	30	8	54	2
Małe i średnie przedsiębiorstwa w UE	58	1	39	12
Efektywność zarządzania zasobami ludzkimi	51	2	39	12
Semestr 4				
Kontrola kosztów	nie było		56	1
Międzynarodowe centra logistyczne	nie było		50	2
Nadzór bankowy i stabilność instytucji finansowych	121	1	6	96
Rachunkowość podatkowa	119	2	37	32

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z systemu wyboru przedmiotów.

Na studiach I stopnia występują niewielkie przesunięcia w pozycjach zajmowanych przez poszczególne przedmioty do wyboru w rankingu. Większa zmienność preferencji cechuje natomiast wybory dokonywane przez studentów na studiach II stopnia (tab. 6 i 7).

Przesunięcia w rankingu na studiach II stopnia wynikają częściowo z uruchomienia nowej specjalności na kierunku zarządzanie, a wysokie miejsca przedmiotów dla tej specjalności świadczą o trafności decyzji o jej uruchomieniu. Inne zmiany w rankingu wskazują, że studenci, kierując się różnymi przesłankami, dostosowują swoje wybory do aktualnych zainteresowań.

## Wyniki badań

Ogólną ocenę możliwości kształtowania programu studiów poprzez wybór przedmiotów przedstawiono w tabeli 8.

Okolo 90% studentów zarówno na studiach stacjonarnych, jak i niestacjonarnych wyraża zadowolenie z możliwości kształtowania swojej ścieżki studiowania. Niespełna 6% na studiach stacjonarnych i 4% na niestacjonarnych wyraża opinię negatywną, utrzymując, że każdy student danego kierunku powinien mieć taki sam program. Niemniej, analizując tę grupę studentów, okazało się, że

**Tabela 8**

Opinia na temat wprowadzenia systemu wyboru przedmiotów [% respondentów]

Wyszczególnienie	Stacjonarne	Niestacjonarne
Jestem przeciw, powinien być jeden program dla wszystkich studentów danego kierunku	5,77	3,89
Jestem za, każdy student powinien mieć możliwość wyboru realizowanych przedmiotów	89,29	90,44
Nie mam zdania	4,53	5,51
Brak odpowiedzi	0,41	0,16
Razem	100	100

Źródło: Badania własne.

studenci, którzy są przeciwni wyborowi przedmiotów są jednocześnie zadowoleni z wybranych i zrealizowanych przedmiotów na takim samym poziomie jak pozostali studenci<sup>1</sup>.

Wyniki ogólnej oceny jakości przedmiotów do wyboru zostały zaprezentowane w tabeli 9.

Ogólna ocena jakości oferty jest wyraźnie wyższa od wartości średniej, a średnie grupowe z poszczególnych rodzajów studiów nie wykazują znaczących różnic w stosunku do wyników badania z 2009 roku. Podobnie jest w przypadku łącznej liczby przedmiotów w ofercie. Jednocześnie jednak niższe oceny odnoszą

**Tabela 9**

Ogólna ocena jakości oferty przedmiotów do wyboru (średnia w skali 5-stopniowej) w latach 2009 i 2012 (średnia)

Wyszczególnienie	2009		2012		2012	
	Stacjonarne		Stacjonarne		Niestacjonarne	
	stopień		stopień		stopień	
	I	II	I	II	I	II
Ogólna ocena jakości oferty przedmiotów do wyboru	3,37	3,47	3,44	3,49	3,87	3,59
Liczba przedmiotów ogółem	3,25	3,59	3,07	2,97	3,19	2,99
Liczba przedmiotów kierunkowych	2,57	2,64	2,65	2,40	2,85	2,60
Liczba przedmiotów ogólnokształcących	3,32	3,28	3,20	3,14	3,20	3,16
Liczba przedmiotów pogłębiających wąskie dziedziny wiedzy	2,79	2,72	2,47	2,27	2,75	2,63

Źródło: Badania własne.

<sup>1</sup> Średnia dla studiów stacjonarnych wyniosła 3,45, a dla niestacjonarnych 3,75.



**Tabela 10**

Ogólna ocena zakresu tematycznego oferowanych przedmiotów (średnia)

Wyszczególnienie	2009 Stacjonarne	2012 Stacjonarne	2012 Niestacjonarne
Nauki przyrodnicze/rolnicze	3,96	3,90	3,64
Metody ilościowe	3,18	2,98	3,33
Nauki społeczne	3,28	3,19	2,99
Ochrona środowiska	3,15	3,07	3,06
Wiadomości praktyczne	2,18	2,03	2,42
Zaawansowana wiedza teoretyczna	3,11	2,93	3,00
Przedmioty poszerzające horyzonty	2,67	2,59	2,73

Źródło: Badania własne.

się do liczby przedmiotów kierunkowych (specjalnościowych), co wynika z tego, że dla niektórych ze specjalności na studiach II stopnia istotnie studenci mają ograniczoną możliwość wyboru. Najbardziej krytycznie studenci ocenili liczebność oferowanych przedmiotów z kategorii „pogłębiających wąskie dziedziny wiedzy”. Wyniki te wskazują na potrzebę odpowiedniego uzupełnienia oferty.

Ocena zakresu tematycznego przedmiotów również daje wskazówki co do kierunku, w jakim powinna ewoluować oferta przedmiotów do wyboru na wydziale. Studenci ocenili zakres w skali od 1 do 5 (1 – zbyt mała, 3 – optymalna, 5 – za duża liczba przedmiotów). Wyniki zaprezentowano w tabeli 10.

Zarówno w poprzednim, jak i w obecnym badaniu studenci zaznaczyli, iż w proponowanym zestawie jest zbyt dużo przedmiotów dotyczących nauk rolniczych i przyrodniczych, mimo iż stanowią one mniej niż 5% ogólnej liczby przedmiotów. Zgodnie ze specyfiką SGGW oraz z tradycją Wydziału, który do końca 2007 roku nosił nazwę „Ekonomiczno-Rolniczy”, jednym z celów kształcenia jest wypromowanie pewnej grupy absolwentów osiągających kwalifikacje zawodowe w zakresie ekonomiki rolnictwa. Oceny uzyskane w badaniu wskazują jednak na to, że ten kierunek studiów jest mało popularny wśród studentów, pomimo istniejącego ciągle w Polsce zapotrzebowania na specjalistów z tej dziedziny.

Zarówno w 2009, jak i w 2012 roku respondenci stwierdzili niedobór w zakresie przedmiotów przekazujących wiadomości praktyczne oraz, w nieco mniejszym stopniu, „poszerzających horyzonty”. Studenci polskich uczelni chcieliby mieć możliwość wykorzystania podczas zajęć wiedzy w praktyce, zarówno oni, jak i pracodawcy wysoko cenią umiejętności praktyczne [Sendrowicz i Piątkowska 2012]. Według badań, które zostały przeprowadzone w 2008 roku przez Ryńca, Kuchtę i Klause, wynika, że 65% studentów oczekuje zwiększenia liczby zajęć praktycznych. Badania wśród studentów WNE potwierdzają zarówno krajowe, jak i międzynarodowe wyniki badań.

## Motywy wyboru przedmiotów

Poznanie motywów, którymi kierują się studenci przy wyborze przedmiotów, może pomóc przy rozwoju systemu wyboru przedmiotów. W ankiecie wyróżniono 8 motywów, które mogą wpływać na decyzję o wyborze. Wyniki zostały zaprezentowane w tabeli 11.

Motywy studentów studiów stacjonarnych z 2009 i 2012 roku dotyczące wyboru przedmiotów praktycznie się nie zmieniły. Za najważniejsze motywy studenci uznali przydatność do rozwoju zawodowego, chęć pogłębiania wiedzy oraz zgodność ze ścieżką studiów. Świadczy to o dojrzałych i świadomych wyborach studentów, którzy w większości zdają sobie sprawę z potrzeby dostosowania się do wysokich wymagań obecnego rynku pracy.

Stosunkowo wysoko w hierarchii jest jednak również bezproblemowe uzyskanie zaliczenia. Wynika z tego, że część studentów wybiera „łatwiejszą” ścieżkę studiowania. Nasuwa to jednocześnie krytyczną uwagę w stosunku do pewnej grupy wykładowców obniżających poziom wymagań na zajęciach z przedmiotów do wyboru.

Mniejsze znaczenie w decyzjach studentów miały opinie o wykładowcach, prowadzeniu zajęć na wysokim poziomie oraz informacje od kolegów z poprzednich roczników. Motywy studentów niezależnie od formy studiów są bardzo podobne i nie uległy znaczącym zmianom w porównywanych latach. W ankiecie zostały zawarte również pytania dotyczące wpływu źródeł informacji o treściach przedmiotów na decyzję o wyborze (tab. 12).

W 2009 roku największy wpływ na wybór przedmiotu przez studenta miała lektura sylabusów. Jednak według ostatnich badań, dla studentów studiów stacjonarnych sylabusy nie są już głównym czynnikiem wyboru. Może to wynikać z tego,

**Tabela 11**  
Motywy decydujące o wyborze przedmiotów (średnia)

Wyszczególnienie	Stacjonarne		Niestacjonarne
	2009	2012	2012
Zgodność z profilem/ścieżką studiów	4,05	4,02	3,84
Chęć rozszerzenia/pogłębienia wiedzy	4,12	4,18	3,98
Opinia o osobie prowadzącej przedmiot	3,79	3,96	3,97
Namowa ze strony innych studentów	2,65	3,06	3,05
Opinia o prowadzeniu zajęć na wysokim poziomie	3,41	3,54	3,48
Szansa na bezproblemowe uzyskanie zaliczenia	3,36	3,59	3,65
Przydatność do rozwoju zawodowego	4,31	4,29	4,14

Źródło: Badania własne.

**Tabela 12**

Wpływ źródeł informacji o treściach zawartych w przedmiotach do wyboru na decyzję o wyborze (średnia)

Wyszczególnienie	2009	2012	2012
	Stacjonarne	Stacjonarne	Niestacjonarne
Lektura sylabusów	3,93	3,17	3,05
Informacje od koleżanek/kolegów z roku	3,28	3,51	3,53
Informacje od starszych studentów	3,03	3,42	3,31
Informacje od prowadzącego	2,52	2,54	2,93

Źródło: Badania własne.

że w 2009 roku, w początkowym okresie funkcjonowania systemu, istniała większa potrzeba zapoznania się studentów z ofertą przedmiotów. Obecnie, po kilku latach od wprowadzenia systemu, wiedza o przedmiotach w większym stopniu pochodzi od innych studentów. Warto podkreślić, że w 2012 roku bardzo podobne wyniki uzyskano w grupie studentów studiów stacjonarnych i niestacjonarnych.

## Zrealizowane przedmioty – ocena studentów

Kolejne pytania ankiety dotyczyły zrealizowanych dotychczas przedmiotów. Ze względu na przeprowadzenie badań na początku semestru letniego wszyscy respondenci oceniali przedmioty wybrane przez siebie w semestrze zimowym. Badanie nie wykazało znaczących różnic w podziale na grupy według stopnia studiów, ale według podziału na tryb studiów (tab. 13).

Bardziej krytyczne oceny wyrazili studenci studiów stacjonarnych, co może oznaczać ich wyższe wymagania w porównaniu do studentów studiów niestacjonarnych, bardziej liberalnych w swoich ocenach. Może mieć to związek z bezproblemowym zaliczeniem, które według różnych badań odgrywa istotną rolę w ocenie satysfakcji przez studenta [Ryńca i Kuchta 2010].

**Tabela 13**

Ogólna ocena zadowolenia ze zrealizowanych przedmiotów [% respondentów]

Ocena	Stacjonarne			Niestacjonarne		
	I stopnia	II stopnia	razem	I stopnia	II stopnia	razem
Dobrze	49,72	51,28	51,58	61,29	58,79	60,43
Średnio	29,85	28,52	29,12	25,87	24,92	25,58
Słabo	20,37	19,50	18,87	12,14	16,31	13,62

Źródło: Badania własne.

W kolejnym pytaniu respondenci ocenili 5 aspektów dotyczących realizacji przedmiotów w skali od 1 do 5 (1 – prawie nigdy, 5 – prawie zawsze). Wyniki zostały zamieszczone w tabeli 14.

Najbardziej krytycznie studenci ocenili niedogodne godziny zajęć oraz powielanie treści z innych przedmiotów. Opinie o niedogodnych godzinach realizacji przedmiotów do wyboru trudno uznać za w pełni obiektywne, ponieważ każdy rok studiów ma określone w tygodniowym planie dwa sześciogodzinne bloki zajęć, w których realizowane są przedmioty do wyboru. Oznacza to, że w najgorszym wypadku niektórzy studenci mogą mieć jedną dwugodzinną przerwę między przedmiotami do wyboru. Bardziej krytyczna ocena studentów ze studiów licencjackich może wynikać z wyższego obciążenia przedmiotami obowiązkowymi i ogólnie większej liczby godzin zajęć w porównaniu do studiów II stopnia.

Studenci wskazywali też, oceniając stosunkowo negatywnie, na występujące na zajęciach z przedmiotów do wyboru powielanie treści z innych przedmiotów. Do pewnego stopnia wprowadzenie do zajęć, które z założenia mają pogłębiać wiedzę i umiejętności w określonym zakresie, może wymagać przypomnienia podstaw, które były wcześniej przedmiotem innych zajęć. Fakt, że studenci dostrzegają to zjawisko i oceniają je krytycznie nakazuje weryfikację programu przedmiotów do wyboru, tak aby „powielanie treści” ograniczone było do niezbędnego minimum.

Według opinii studentów, uzyskanie zaliczenia sporadycznie było bardzo trudne, co może być powiązane z traktowaniem przedmiotów do wyboru „mniej poważnie” przez wykładowców niż obowiązkowych, na co bardziej wskazują studenci studiów stacjonarnych.

**Tabela 14**

Ocena aspektów realizacji przedmiotów do wyboru (średnia)

Wyszczególnienie	Stacjonarne		Niestacjonarne	
	stopień		stopień	
	I	II	I	II
Przekazywane informacje powielały treści z innych przedmiotów	3,05	3,32	3,09	3,19
Uzyskanie zaliczenia było bardzo trudne	2,39	2,14	2,77	2,58
Przedmioty do wyboru były traktowane „mniej poważnie” przez wykładowców niż obowiązkowe	3,01	3,14	2,72	2,68
Niedogodne godziny zajęć	3,50	3,03	3,35	3,44
Ze względu na brak innych możliwości uczęszczałam/em na przedmioty mało interesujące	2,49	2,7	2,38	2,68

Źródło: Badania własne.

## Najlepszy przedmiot

Badając opinię studentów dotyczącą najlepszego przedmiotu, głównym celem było wskazanie przyczyn uznania danego przedmiotu za najlepszy. Powody, ze względu na które studenci uznali dany przedmiot za najlepszy, zostały zaprezentowane w tabeli 15.

**Tabela 15**

Podstawy uznania przedmiotu za najlepszy według rodzaju studiów [% odpowiedzi]

Rodzaj studiów	Łatwy do zaliczenia	Wysoki poziom	Zgodny z zainteresowaniami	Zaangażowany prowadzący	Zadania praktyczne	Inne
Stacjonarne I stopnia	3,33	12,96	26,85	44,81	9,63	2,41
Stacjonarne II stopnia	4,24	8,13	25,80	43,82	16,25	1,77
Niestacjonarne	5,69	8,60	25,80	47,71	10,68	1,53
Ogółem	4,60	10,04	26,17	45,98	11,33	1,88

Źródło: Badania własne.

Jako główną podstawę uznania przedmiotu za najlepszy studenci wskazali zaangażowanie prowadzącego. Wskazuje to na duże znaczenie osobowości i jakości pracy wykładowców w ocenach studentów. Za pozytywne można uznać, iż w małym stopniu o uznaniu za najlepszy decyduje łatwość zaliczenia przedmiotu.

## Najgorszy przedmiot

O ile na pytanie dotyczące przyczyn uznania przedmiotu za najlepszy odpowiedziało ponad 90% respondentów, to na pytanie dotyczące najgorszego przedmiotu odpowiedziało ok. 60% (tab. 16). Można sądzić, że dla pozostałych ankietowanych nie było przedmiotu, który w ich opinii byłby wyraźnie „gorszy” od pozostałych.

Niezgodność przedmiotu z zainteresowaniami to według respondentów najważniejsza przyczyna uznania przedmiotu za najgorszy – dotyczy to niepokojąco wysokiej liczby blisko 1/3 respondentów. Można uznać, że jest to wynikiem braku jednoznacznych zainteresowań u części studentów, a także niedostatecznego zapoznania się studentów z sylabusami przedmiotów.

Często wymienianymi przyczynami były też niski poziom zajęć i niezaangażowany prowadzący, co oznacza, że część wykładowców nie spełnia w wystarczającym stopniu oczekiwań studentów. Wpływ prowadzącego na ocenę

**Tabela 16**

Powody uznania przedmiotu za najgorszy [% odpowiedzi]

Rodzaj studiów	Trudny do zaliczenia	Niski poziom	Niezgodny z zainteresowaniami	Niezaangażowany prowadzący	Brak zadań praktycznych	Inne
Stacjonarne I stopnia	9,52	17,62	29,29	18,81	6,90	17,86
Stacjonarne II stopnia	2,00	24,67	28,67	20,00	8,00	16,67
Niestacjonarne*	17,59	16,87	24,58	21,20	6,75	13,01
Ogółem	11,78	18,38	27,21	20,00	7,01	15,63

\* Brak różnic w podziale na stopień studiów

Źródło: Badania własne.

satysfakcji studentów znajduje potwierdzenie w innych badaniach [Ryńca i Kuchta 2010].

Niewielki odsetek respondentów wskazał na brak zadań praktycznych, co w pewnym stopniu pozostaje w sprzeczności z krytyczną oceną w odniesieniu do zakresu tematycznego przedmiotów (tab. 10). Może to oznaczać, że w programach zajęć występują jednak pożądane przez studentów zadania praktyczne. Niezależnie od tego oczywista jest potrzeba zwiększenia w programach studiów zajęć typu studia przypadków i innych form rozwiązywania praktycznych problemów.

## Ogólna satysfakcja studentów

Wiele uczelni wyższych prowadzi badania dotyczące zadowolenia studentów z uczelni, kierunku, wykładowców i administracji [Ryńca i Kuchta 2010]. W Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie za pomocą „wirtualnego” dziekanatu systematycznie gromadzone są opinie studentów o wykładowcach i przedmiotach obowiązkowych. W niniejszym badaniu zamieszczono

**Tabela 17**

Zadowolenie studentów ze studiów na WNE oraz z wybranych i zrealizowanych przedmiotów (średnia)

Wyszczególnienie	Stacjonarne		Niestacjonarne	
	I stopnia	II stopnia	I stopnia	II stopnia
Zadowolenie ze studiów na WNE	3,71	3,67	3,79	3,67
Zadowolenie z wybranych i zrealizowanych przedmiotów	3,44	3,49	3,87	3,59
Korelacja rang Spearmana	0,35	0,42	0,30	0,54

Źródło: Badania własne.

pytania dotyczące poziomu satysfakcji studentów z wybranych i zrealizowanych przedmiotów do wyboru, a także ogólnie ze studiów na Wydziale Nauk Ekonomicznych (tab. 17).

Zadowolenie respondentów ze studiów na WNE jest na poziomie wyższym od przeciętnego, co powinno cieszyć zarówno przedstawicieli władz WNE, jak i pracowników. Satysfakcja z wybranych i zrealizowanych przedmiotów kształtuje się na podobnym poziomie jak zadowolenie ze studiów na WNE.

Współczynnik korelacji wskazuje na pewną zależność między ogólnym poziomem zadowolenia ze studiów na WNE a poziomem satysfakcji z wybranych i zrealizowanych przedmiotów. Zależność ta jest silniejsza w przypadku studiów drugiego stopnia, zwłaszcza na studiach niestacjonarnych.

## Aktywność zawodowa studentów w trakcie studiów

W ostatnich latach zaobserwowano, że wielu studentów, nawet studiów stacjonarnych, podejmuje pracę zarobkową [Orr i in. 2011]. Może to wpływać na postrzeganie i ocenę oferowanych przedmiotów. Praca w czasie studiów może stanowić inspirację i zachęcać do rozwoju w określonym kierunku, ale również wymaga poświęcenia czasu, co utrudnia studiowanie, podobnie jak częste zjawisko podejmowania studiów na kolejnym kierunku.

W tabeli 18 został przedstawiony udział studentów pracujących i studiujących na kilku kierunkach w badanej próbie. Ze względu na podobieństwa

**Tabela 18**

Aktywność zawodowa studentów w trakcie studiów [% odpowiedzi]

Wyszczególnienie	Liczba kierunków	Stacjonarne		Niestacjonarne*
		stopień		
		I	II	
Wyłącznie studiowanie	1	48,98	26,27	7,18
	2	5,74	9,32	2,28
Studiowanie i praca dorywcza	1	23,16	15,25	4,08
	2	1,43	4,66	0,00
Studiowanie i stała praca	1	14,75	32,63	80,75
	2	0,82	7,63	1,31
Studiowanie i rodzinny biznes	1	4,71	2,12	4,24
	2	0,20	2,12	0,16

\* Łącznie studia I i II stopnia ze względu na brak istotnych różnic w odpowiedziach

Źródło: Badania własne.

w odpowiedziach wyniki dla studentów studiów niestacjonarnych I i II stopnia zostały zestawione łącznie.

Godzenie pracy zawodowej ze studiami jest naturalną cechą studiów niestacjonarnych. W badaniach aktywności zawodowej studentów WNE w 2012 roku okazało się, że około 10% studentów ze studiów niestacjonarnych zajmuje się wyłącznie studiowaniem.

Na studiach stacjonarnych, na których studiowanie było na ogół do niedawna głównym zajęciem studentów, obserwuje się wyraźną tendencję do podejmowania pracy zawodowej już w okresie studiów – dotyczy to blisko 40% studentów ze studiów I stopnia (głównie praca dorywcza) i aż 65% studentów ze studiów magisterskich (z tego około 40% wykazuje podjęcie stałej pracy w różnym wymiarze czasu). Znaczny odsetek studentów godzi przy tym pracę i studiowanie na dwóch kierunkach studiów. Masowe podejmowanie pracy przez studentów studiów stacjonarnych można tłumaczyć nie tylko dążeniem do zdobycia środków finansowych, ale też oczekiwaniem, że ułatwi to start do kariery zawodowej po ukończeniu studiów. Podejmowanie pracy na studiach stacjonarnych, szczególnie magisterskich, można oceniać pozytywnie jako element zdobywania doświadczenia. Oczywisty konflikt studiów i pracy zawodowej rodzi jednak wątpliwość, czy nie odbywa się to ze szkodą dla jakości kształcenia.

## Podsumowanie i wnioski

Możliwość dostosowywania programu studiów poprzez wybór części przedmiotów jest doceniana niemal przez wszystkich studentów. Internetowy system wyboru przedmiotów dodatkowych (do wyboru), jaki funkcjonuje od kilku lat na Wydziale Nauk Ekonomicznych Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, umożliwia studentom dostosowanie ścieżki kształcenia zgodnej z ich preferencjami, a jednocześnie ułatwia Wydziałowi ciągłe doskonalenie oferty przedmiotów do wyboru.

Badania wykazały, że dokonując wyborów, studenci kierują się różnymi motywami – do tych, których znaczenie jest największe zaliczyć należy przydatność do rozwoju zawodowego, zgodność z profilem studiów i chęć pogłębienia wiedzy w danym zakresie. Dla studentów ważne są również opinie o osobie prowadzącej przedmiot i wysokim poziomie realizacji zajęć. Stanowi to potwierdzenie wyników badań przedstawianych przez innych autorów o kluczowej roli



prowadzącego, którego zaangażowanie jest jednym z głównych czynników wpływających na poziom satysfakcji uczestników zajęć dydaktycznych.

Studenci wskazywali też na słabe strony programu przedmiotów do wyboru, takie jak powtarzanie treści z wcześniej zrealizowanych zajęć, brak należytego zaangażowania w prowadzenie zajęć ze strony wykładowców, jak również na potrzebę zwiększenia udziału zagadnień praktycznych w przekazywanych treściach.

Z analizy opinii przedstawionych przez studentów wynika wyraźny wniosek, że oferta programowa powinna być systematycznie weryfikowana celem dostosowania jej do oczekiwań studentów. Nieustannego doskonalenia wymaga też program i sposób realizacji zajęć z poszczególnych przedmiotów.

Niekoniecznie nowym zjawiskiem, ale jak wykazały badania o dużym nasileniu, jest aktywność zawodowa znacznej części zbiorowości studentów studiów stacjonarnych. Skłania to do refleksji nad systemem kształcenia na poziomie uniwersyteckim, aby korzyści, jakie wynikają z łączenia studiów z praktyką zawodową, nie zostały zniwelowane przez obniżenie efektów kształcenia.

## Literatura

- KOBUS P., PIETRZYKOWSKI R., ZIELIŃSKI W., *Statystyka z pakietem Statystyce*, Fundacja Rozwój SGGW, Warszawa 1998.
- OPPENHEIM A.N., *Kwestionariusze, wywiady, pomiary postaw*, Zys i S-ka, Poznań 2004.
- ORR D., GWOSĆ CH., NETZ N., *Social and Economic Conditions of Student Life in Europe*, 2011, [www.eurostudent.eu/download\\_files/documents/EIV\\_Synopsis\\_of\\_Indicators.pdf](http://www.eurostudent.eu/download_files/documents/EIV_Synopsis_of_Indicators.pdf) (dostęp: 25.06.2012).
- RYŃCA R., KUCHTA D., *Czynniki satysfakcji studenta*, Prace naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu nr 123, Wrocław 2010.
- SENDROWICZ D., PIĄTKOWSKA M., *Studenci dla Gazety: o nauce praktycznych umiejętności na uczelniach nie ma mowy*, *Gazeta Wyborcza*, 23.04.2012, [http://m.wyborcza.pl/wyborcza/1,105226,11597676,Studenci\\_dla\\_Gazety\\_o\\_nauce\\_praktycznych\\_umiejetnosci.html](http://m.wyborcza.pl/wyborcza/1,105226,11597676,Studenci_dla_Gazety_o_nauce_praktycznych_umiejetnosci.html).
- STANISZ A., *Przystępny kurs statystyki z zastosowaniem STATISTICA PL na przykładach z medycyny*, t. 1, *Statystyki podstawowe*, StatSoft Polska, Kraków 2006.
- WAŚ A., KŁOCZKO-GAJEWSKA A., *Kształcenie na życzenie – pierwsze refleksje na temat internetowego systemu wyboru przedmiotów na Wydziale Nauk Ekonomicznych SGGW*, Zeszyty Naukowe SGGW *Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej* nr 75, Warszawa 2009.

## **Tailor-made education – system of courses selection at Faculty of Economic Sciences from student perspective**

### **Abstract**

In 2008 new courses selection system was introduced at Faculty of Economic Sciences at Warsaw University of Life Sciences. The main aim of the system had been facilitating students in adjusting study profile to their needs. Just after the introduction a research regarding acceptance of the system and quality of the offer has been undertaken among full time students [Wąs and Kłoczko-Gajewska 2009]. This paper summarizes results of new research, which was conducted 4 years after launching of the system. It covers not only opinions on the system itself and presented offer but also students' evaluation of taken courses and information on their professional activity. The results show that students are quite satisfied both with studying on the Faculty of Economic Sciences and with the system of courses selection. While choosing among subjects the students take into consideration mainly usefulness of the courses in their professional career, conformity with study profile and eagerness in deepening knowledge in certain field. However, public opinion on the teachers and quality of the courses are also important issues. When asked to present main weaknesses of the system, the respondents pointed out: possibility of being taught similar issues on different courses, insufficient share of practical knowledge and cases of inadequate involvement of the lecturers. Additionally, the results show serious professional activity of full time students. It leads to reflection if benefits from gaining experience are not paid with lower level of education.



